

VEKONY LASZLÓ

ADALÉK SZABADKA ÉS KÖRNYÉKE XVII. SZÁZADI FÖLDRAJZÁHOZ

Az Üzenet 1976. évi 6—7. számában, a 318—321. oldalon jelent meg Mészáros Piroska *A középkori településhálózatról a mai Szabadka község területén (kartográfiai és írott okiratok alapján)* c. írása. Ebben a cikkben, többek között a következő mondat ragadta meg a figyelmemet: „Lázár deák térképét követően a zentai csatáig (1697) — mai ismereteink szerint — még kilenc térkép készült, mind Nyugat-Európában.” A szerző táblázatban közli a kilenc térkép készítőjének nevét, a készítés helyét, idejét, s azokat a helységeket, amelyek a térképeken szerepelnek. A kilencedik térkép Franciaországban készült 1689-ben. Ez a két mozzanat volt az, amely arra késztetett, hogy megírjam ezt a rövid kiegészítést.

Ebből az időszakból ugyanis, 1514—1697 között nemcsak ez a kilenc térkép ismeretes, s Franciaországban nemcsak ez az egy térkép készült. Köpeczi Béla, a Rákóczi szabadságharc és a XVIII. század eleji francia—magyar kapcsolatok kitűnő ismerője, kb. ötszáz oldalas monográfiában jelentette meg kutatásainak eredményeit *A Rákóczi-szabadságharc és Franciaország* címmel 1966-ban az Akadémiai Kiadónál. Külön fejezetben, 35 oldalon foglalkozik azzal a korabeli franciaországi földrajzi és történeti irodalommal, amelynek tárgya Magyarország. Csak a bennünket érdeklő részeket szeretném kiragadni ebből a fejezetből.

Nicolas Sanson, az említett kilencedik térkép készítője 1600-ban született és 1667-ben halt meg. Tehát az a térkép, amely Mészáros Piroska kezébe került, már egy későbbi, Sanson halála utáni kiadás. Nicolas Sanson 1627-ben lett a francia király geográfusa, s tanította XIV. Lajost is. Híressé térképei tették és *Galliae antiquae descriptio geographica* c. műve (1627). Magyarországról készült térképe 1664-ben jelent meg először, sőt már 1655-ben is kiadott a török birodalomról egy térképet, amelyen Magyarország is szerepel. Az előző térkép, különböző átdolgozásokban sok kiadást ért meg, még a XVII. században. Így azt hiszem, érdemes lenne ezeknek is utánanézni.

Nicolas Sanson fiai, Guillaume és Adrien tovább folytatták apjuk munkásságát. Sőt Pierre Duval (1618—1683), Nicolas unokaöccse is főleg térképeiről volt híres. Magyarországról készült térképe 1661-ben jelent meg először, később szintén több kiadást ért meg.

De mielőtt a térképekről áttekintést készítenénk, nézzük meg, mi volt az, ami arra kényszerítette a franciákat, hogy Magyarországgal foglalkozzanak. A francia történetírás és közvélemény figyelmét a török háborúk és a belső ellentétek hívták fel Magyarországra. A török elleni háborút Európa fő feladatának tartották ebben az időben. A franciák részvétele 1664-ben a szentgotthárdi csatában fokozta az érdeklődést Magyarországról, s ekkor már előtérbe került a francia—Habsburg ellentét és a magyarok elégedetlensége is. 1683 után Bécs török ostroma, Buda visszavétele, a török kiűzésére induló hadjáratok még inkább felhívták a figyelmet Magyarországra. Egyre-másra jelentek meg a földrajzi és történeti munkák, útleírások, térképek Magyarországról. A nagy örömujjongás azonban hamarosan véget ért; 1690-től kezdve ugyanis Franciaország is szembekerült a Habsburgokkal.

A leíró földrajzi munkákhoz, de a történeti munkákhoz is francia térképeket mellékeltek, amelyek Lázár deák, Lazius térképeit vették ala-

pul. Végül nézzük a térképeket. A készítő neve, zárójelben a készítés ideje, majd a térkép eredeti címe következik:

1. Pierre Duval (1661): Les confins des chrestiens et des Turcs. (Bibl. Nat. Ge. D. 11239). Utánnomás (1684): Carte de la Hongrie et de l'Autriche. (OSZK Térképtár, TM 6408.) Utánnomás (1687): Le grand royaume de Hongrie. (OSZK Térképtár, TM 6409.)

2. „Egy magyar nemes” (1663): Carte de haute et de basse Hongrie par un gentilhomme hongrois. (Bibl. Nat. Ge. D. 11241.)

3. „Bethleen Gabor” kabinetjében készült térkép. (Bibl. Nat. Ge. A. 1138.)

4. Nicolas Sanson (1664): Le royaume de Hongrie. (Bibl. Nat. Ge. D. 11252/1—3/.)

5. Nicolas Sanson (1655): Estats de l'Empire des Turques en Europe. — (OSZK Térképtár, TM 6447.)

6. Nicolas Sanson (1685) — Hubert Jaillot kiadása. (OSZK Térképtár, TM 6244.)

7. Coronelli (1687): Corso del Danubio (Olasz térképész, térképét. Párizsban is sokszorosították.) (OSZK Térképtár, TM 6840-TA 33.)

8. Pére Placide (1691): (Bibl. Nat. Ge. C. 7653.)

9. Hubert Jaillot (1695): Bibl. Nat. Ge. C. 7657/1—2/.)

10. Le Coq (1695): (Bibl. Nat. Ge. F. 5037.)

11. De Fer (századvég): (Bibl. Nat. Ge. D. 11310.)

12. Guillame De l'Isle (1703): Carte de la Hongrie et des pays stb. (Bibl. Nat. Ge. C. 7658.)

13. Gerard Valck (1703): Le Royaume de Hongrie... (Amsterdam) (OSZK Térképtár, TM 5017.)

14. Név nélküli (1705 után): Nouvelle carte de la Hongrie. (OSZK Térképtár, TM 6368.)

15. Stier Martin (1684): Vermehrte und verbesserte Landkarte des Königreichs Ungarn. (Nürnberg) (OSZK Térképtár, TM 6097.) Első kiadása 1664, Bécs.

Mint láthatjuk, a térképek java része megtalálható az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában. A Bibl. Nat. rövidítés a párizsi Bibliothèque Nationale-nak felel meg.

Habár Szabadka és környéke helynevei közül szinte egy sem található meg rajta, a felsoroltak közül a Rákóczi-szabadságharc idején Guillame De l'Isle térképe volt a legkorszerűbb. A Journal des Scavans (tájékoztató és tudományos jellegű párizsi folyóirat, alapították 1665-ben; többek között Marsigli művei is jelentek meg lapjain) jóvoltából megtudhatjuk azt is, milyen forrásanyagból merítette adatait a térképkészítő. Alapanyaga a jegyzékünkben is szereplő Stier Martin- és Coronelli-féle, 1684-ben, ill. 1687-ben készült térkép volt. Emellett megnézte még Edward Browne, Louis Des Hayes, Zeiller, Oettingen, Busbequius útleírásait, Michel-Antoine Baudrand lexikonját, a Bonfininél található földrajzi utalásokat, tájékozódott olyanoknál, akik jártak Magyarországon és a környező országokban.

Talán egyelőre ennyit a francia (német) térképekről, amelyek vidékünket ábrázolják. Ezt a rövid hozzászólást inkább útmutatásnak szántam, mint kritikának, mivel a térképek többsége nehezen hozzáférhető. De léteznek, vannak és megtalálhatók. S nemcsak ennyi van. Hiszen ha jól belegondolunk, L. F. Marsigli térképei is ebben az időszakban, 1683 és 1701 között készültek, ha egy részük később is jelent meg. Más részük pedig még ma is kiadatlan. (Lásd: Vékony László: Marsigli. Létünk 1976. 5. sz. 84—115.)

Egy ilyen, megjelenés előtt álló Marsigli haditérképen, 1695-ben Szabadka „Sabozca” néven szerepel. Remélhetőleg a további Marsigli-kutatók még több szabadkai vonatkozású adata is fényt derítenek.

Végül még egy apró momentum. Mészáros Piroska így fejezte be rövid összefoglalóját: „Ezeknek az adatoknak felkutatására pedig még várni kell.” Talán így megfelelőbb lett volna: Ezeknek az adatoknak felkutatása pedig reánk vár. Nem végzi el senki sem helyettünk.